

УДК 811.111'367.635

Doi: 10.31470/2309-15-17-2023-164-174

Любов Летюча

кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри іноземної
філології, перекладу та методики
навчання
Університету
Григорія Сковороди в Переяславі
Переяслав, Україна

Liubov Letiucha

Ph.D. in Philology, Associate
Professor,
Associate Professor of Foreign
Philology, Translation and
Teaching Methods
Hryhorii Skovoroda University
in Pereiaslav
Pereiaslav, Ukraine

✉ letinna@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-0481-850X>**Ірина Бочарова**

кандидат філологічних наук,
доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Київський національний
економічний університет імені
Вадима Гетьмана
Київ, Україна

Iryna Bocharova

Ph.D. in Philology, Associate
Professor,
Associate Professor of Foreign
Languages
Kyiv Vadym Hetman National
Economic University
Kyiv, Ukraine

✉ irinabocharova1957@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0370-8410>**ХУДОЖНІЙ ТЕКСТ ЯК ПРОСТІР РЕАЛІЗАЦІЇ
ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЧАСТОК
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ****ARTISTIC TEXT AS A SPACE FOR REALIZING THE
FUNCTIONAL POTENTIAL OF THE PARTICLES
OF THE ENGLISH LANGUAGE**

Статтю присвячено вивченню часток англійської мови, а саме: уточненню функціонального потенціалу часток на матеріалі художнього тексту повісті американського письменника Джона Стейнбека «Про мишей та людей», де частки виступають як інструменти персоніфікації мовних портретів літературних персонажів. У аналізованій повісті широко представлені діалоги, що відображають побутове спілкування, і, як наслідок, обраний

художній твір став перспективним матеріалом для дослідження функціонального потенціалу часток англійської мови. Актуальність дослідження зумовлена тим, що клас часток в англійській мові є одним із найбільш невизначених класів лексичних одиниць, функціональний потенціал якого вимагає уточнення. Частотність часток є ознакою усного модусу та побутового функціонального стилю, але вивчення їх функцій в аспекті ролі у формуванні мовних портретів літературних персонажів та їх художніх образів на матеріалі англійського художнього тексту досліджено не достатньо. Дослідження часток також сприяє поглибленню знання щодо таких загальнолінгвістичних питань, як класифікація частин мови, співвідношення значення та функції службових слів, омонімія лексичних одиниць. У результаті виконаного дослідження було встановлено, що мовний портрет головних героїв Джорджа та Ленні характеризується активним вживанням часток, серед яких превають видільні англійські частки (*right, no, though, at all*); вживається значно менша кількість так званих «плаваючих» часток (*right, anyways*). Встановлені функції видільних часток у мовленні головних героїв: видільні частки вказують на ставлення мовця до предмету розмови, а також до співрозмовника; сприяють формуванню висловлювань з категоричною семантикою. «Плаваючі» частки є віддзеркаленням ознак мовного портрета одного героя на мовлення іншого, що зумовлено концепцією взаємовідносин головних літературних героїв аналізованої повісті.

Ключові слова: частки англійської мови, мовний портрет героя художнього твору.

The article is devoted to the study of particles of the English language, namely: clarification of the functional potential of particles on the material of the artistic text «Of Mice and Men», the story by the American writer John Steinbeck, where the particles act as tools for the personification of literary characters' linguistic portraits. In the analyzed story, dialogues reflecting everyday communication are widely presented, and, as a result, the selected work of art became promising material for studying the functional potential of particles in English. The relevance of the study is determined by the fact that the class of particles in the English language is one of the most unspecified classes of lexical units, the functional potential of which requires clarification. The frequency of particles is a sign of the oral mode and everyday functional style, but the study of their functions in the aspect of their role in the formation of literary characters' linguistic portraits and their artistic images on the material of English-speaking

artistic text has not been researched enough. The study of particles also contributes to the deepening of knowledge about such general linguistic issues as the classification of parts of speech, the relationship of meaning and functions of empty words, homonymy of lexical units. As a result of the research, it has been defined that the language portrait of the main characters George and Lenny is characterized by the active use of particles, among which English particles (right, no, though, at all) prevail; a much smaller amount of so-called «floating» particles is used (right, anyways). The functions of the accented particles in the main characters' speech are determined: the accented particles indicate the speaker's attitude to the subject of conversation, as well as to the interlocutor; contribute to the formation of statements with categorical semantics. «Floating» particles reflect the features of the language portrait of one hero to the speech of another, which is determined by the relationship concept between the main literary characters of the analyzed story.

Key words: *particles of the English language, linguistic portrait of the hero of a work of art.*

Постановка проблеми. «Граматика розмовної та письмової англійської мови» визначення частки презентує наступним чином: це невелика група коротких незмінних форм, які мають значення руху та результату. Серед них *across, along, around, by, down, forth* тощо. Потрібно диференціювати частки від прийменників та прислівників: прийменники відносяться до іменників (зазвичай вживаються перед ними), а частки тісно пов'язані з дієсловами (зазвичай вживаються після них). Застосування часток пов'язане з утворенням фразових дієслів (*bring up, look down on, take in*) та розширених прийменникових конструкцій (*back to the roots, down in the middle, up in the mountains*) [7, с. 78].

Огляд зарубіжних досліджень, а також граматик англійської мови показує, що в англійській мові частки, як правило, не розглядаються як окрема частина мови та розчинені в класі прислівників. Як наслідок, виявлення категоріального статусу часток у системі частин мови та визначення їх кількісних даних викликає труднощі, а питання виділення часток в окрему частину мови в англійській мові залишається невирішеним. Як результат партикуляції, частки набувають однакового звучання з іншими словами, утворюючи явище граматичної омонімії, що також потребує окремого вивчення та пояснення. І. Корунець наводить ряд прикладів часток англійської мови, які є омонімічними з іншими частинами мови: 1) з прислівниками: *exactly, precisely*; 2) з прикметниками: *even, right, just*;

3) із займенниками: *all, either*; 4) із сполучниками: *so*; 5) з артиклями: *the more, the better; the longer, the better* [3, с. 268].

Проте слід зазначити присутність низки вітчизняних та зарубіжних досліджень, предметом яких є певна група лексичних одиниць, що розглядаються як суто англійські частки. І. Корунець до складу часток англійської мови відносить лексеми (*absolutely, exactly, precisely, right* тощо), які, як ми можемо спостерігати, зовсім не збігаються із переліком часток, що запропоновано в «Граматичі розмовної та письмової англійської мови», наприклад, *absolutely, exactly, precisely, right* і т.д. [3, с. 268].

Загалом вивчення класу часток дозволяє розглянути частки англійської мови як особливі маркери та сприяє поглибленню знання щодо таких загально лінгвістичних питань, як класифікація частин мови, співвідношення значення та функції службових слів, омонімія лексичних одиниць.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняна та зарубіжна практика дослідження часток англійської мови презентується доробками К. Аймер, Ю. Жлуктенко, Е. Кеніга, В. Кобилецької, І. Корунець, Р. Лакоффа, Б. Фрайзера, А. Фулена, Д. Шиффрін та ін. Актуальність дослідження зумовлена тим, що клас часток в англійській мові є одним із найбільш невизначених класів лексичних одиниць, функціональний потенціал якого вимагає уточнення. Оскільки частотність часток є ознакою усного модусу та побутового функціонального стилю, вивчення їх функцій в аспекті ролі у формуванні мовних портретів літературних персонажів та їх художніх образів на матеріалі художнього тексту досліджено не достатньо.

Мета розвідки – аналіз функціонування часток у аспекті їх ролі у формуванні мовних портретів літературних персонажів та їх художніх образів.

Матеріалом дослідження слугувала повість Дж. Стейнбека «Про мишей та людей», у якій широко представлені діалоги, що відображають побутове спілкування, і, як наслідок, є перспективним матеріалом для дослідження функціонального потенціалу часток англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Із метою вивчення функціонального потенціалу часток необхідно визначити матеріал, на прикладі якого частки могли б найяскравіше продемонструвати свої функції як типологічні маркери, носії культурного коду, а також значущі компоненти мови. Оскільки художня література багато в чому відбиває національну культуру, ключові культурні концепти,

цінності і є феноменом культури, вивчення функцій часток у межах художніх образів дозволяє розглянути потенціал часток як носіїв культурного коду.

Слід зазначити, що частки все частіше вивчаються мовознавцями на матеріалі художніх текстів (Ф. С. Бацевич [1], Л. В. Бондаренко [2], О. Межов, І. Мельник [4], С. О. Педченко [5] та ін.).

Як зазначає А. Вежбицька, частки висловлюють важливу частину стилю поведінки, вираженого мовою, яку використовує мовець [9].

Для аналізу функцій часток в англійській мові нами було обрано повість американського письменника Джона Стейнбека «Про мишей та людей» [8]. Цей вибір обґрунтований наявністю у повісті великої кількості діалогів розмовного стилю мовлення. Це дозволило нам припустити наявність у мовних портретах персонажів повісті певної кількості часток як обов'язкового елемента діалогів. Нами було проаналізовано частки у мовних портретах центральних персонажів – Джорджа Мілтона і Ленні Смолла, взаємини яких є основою повісті.

Розглядаючи художні образи центральних персонажів – Джорджа Мілтона та Ленні Смолла – розкривається їхнє протиставлення, що лежить в основі концепції повісті. При цьому в сюжетній лінії закладена ідея, що через це протиставлення розкривається їхня єдність. Уже в описі зовнішнього вигляду героїв яскраво виражене їхнє протиставлення: Джордж описується автором як маленька і спритна людина, з гострими рисами обличчя:

«The first man was small and quick, dark of face, with restless eyes and sharp, strong features. Every part of of him was defined: small, strong hands, slender arms, a thin and bony nose»), в той час як Ленні є його повною протилежністю – величезний, з безформним обличчям і важкою ногою:

«Behind him walked his opposite, a huge людина, shapeless of face, with large, pale eyes, and wide, sloping shoulders; and he walked heavily, dragging his feet a little, the way a bear drags his paws».

Подальше протиставлення персонажів розкривається за допомогою мовних засобів, характерних їх мовленню, зокрема і частками.

Одна з перших часток, присутня у мовленні Джорджа – частка *though*:

«Don't really seem to be running, though».

Аналіз наведеного прикладу показує, що виділену лексему можна класифікувати як частку, враховуючи такі аргументи: по-перше, вона не описує спосіб дії, що дозволило б віднести її до класу прислівників. По-друге, її елімінування не призводить до суттєвого спотворення

змісту висловлювання. Також вона вказує тільки на відтінок значення, не володіючи повноцінно семантикою. Окрім того, аналізована частка сприяє вираженню суб'єктивної оцінки мовця та реалізації його комунікативних завдань. Таким чином, ці всі факти дозволяють класифікувати одиницю в наведеному фрагменті як англійську частку. Елімінація частки призводить до зниження рівня експресивності висловлювання, а також його прагматичної дії, а саме: частка *though* сприяє вираженню протиставлення, її дія спрямована на посилення аргументу, поданого мовцем. Звертаємо увагу і на особливе положення частки у реченні: частка займає фінальну позицію (final particle). Перебуваючи в цій позиції, частка маркує видільну функцію, чия дія спрямована на попередні лексичні одиниці і викликана прагненням мовця, щоб підкреслити сказане. Зазначимо, що наявність цієї частки також вказує на провідну роль Джорджа в діалозі, а також у відносинах з Ленні, робить внесок у формування мовного портрета персонажа, переконаного в правильності своїх суджень. Частка *though* зустрічається і далі в мовленні Джорджа – коли він розмовляє з працівниками ранчо, описує Ленні:

«*Hell of a good worker, though*».

Дія частки спрямована на збільшення ступеня переконливості аргументу, що наводить персонаж повісті.

Джордж у своєму мовленні також вживає так звану «часткоподібну» одиницю *at all*:

«*Wonder he isn't too damn good to stop in Soledad at all*».

Аналіз функціонального потенціалу цієї лексеми дозволяє визначити її проміжне положення між класом прислівників і класом часток, що дає підстави для її розгляду як «часткоподібної» одиниці: вона робить суттєвий внесок у ступінь виразності висловлювання, виступаючи як інструмент вираження емоцій того, хто говорить і досягнення його комунікативних цілей. Відсутність свого семантичного значення у цій одиниці – вона виступає разом із запереченням у реченні, посилюючи його, що знову ж таки зближує її з класом часток. У контексті мовного портрета Джорджа аналізована частка одиниця робить внесок у формування риси рішучості, визначеності, переконаності мовця. Зазначимо, що одиниця *at all* є досить частотною в мовному портреті Джорджа:

«*No reason at all for you; No mess at all*».

Коли Ленні звертається до Джорджа з питанням, куди вони йдуть, Джордж відповідає йому питанням:

«*So you forgot that awready, did you?*»

Одиниця *so* класифікується словником Merriam-Webster як прислівник або сполучник [6], однак у наведеному фрагменті її можна класифікувати як частку у вузькому значенні слова. Займаючи ініціальне положення у реченні, частка сигналізує про певний рівень експресивності питання та емоційної реакції співрозмовника. Окрім того, частка сприяє зв'язаності, послідовності діалогу. У наведеному прикладі частка *so* сприяє вираженню невдоволення, роздратування того, хто говорить. Подібне функціонування частки *so* є частотним для мовного портрета Джорджа і, як правило, зустрічається при його зверненні до Ленні:

«*Oh, so ya forgot that too, did ya?*»

Особливого значення як у мовленні Джорджа, так і Ленні набуває негативна частка *no*:

«*Tried and tried*», said Lennie, «*but it didn't do no good*».

Ленні, виправдовуючись за своє запитання, пояснює Джорджу, що він намагався запам'ятати відповідь, однак це було марно. Із погляду граматики частка *no* є зайвою, оскільки у реченні вже є заперечення *didn't*. Схожу функцію ця частка виконує у відповіді Джорджа:

«*Now you listen and this time you got to remember so we don't get in no trouble*».

У висловлюванні є заперечення *don't*, що вказує на відсутність необхідності в застосуванні негативної частки *no*, функція якої зводиться до виділення іменника. Подібне вживання частки зустрічається протягом усіх діалогів цих персонажів («*we won't get no job*»). Також відзначимо, що частка *no* має чітко диференційовану «сферу дії» – як правило, це іменник, що йде за нею (*no good, no trouble*).

Доволі цікавим видається наступний вислів Ленні:

«*Why sure, George*».

Питальне слово *why*, зазвичай, не виявляє ознак частки. Однак у поєднанні *why sure* представляється можливим класифікувати його як підсилювальну частку, оскільки питальне слово повністю втрачає свою семантику і вихідні граматичні функції і застосовується мовцем винятково для посилення вираження суб'єктивної оцінки.

У продовженні діалогу персонажів Джордж змушує Ленні віддати йому мертву мишу, яку той носить у кишені:

«*What you want of a dead mouse, anyways?*»

Лексична одиниця *anyways* також класифікується словником Merriam-Webster як прислівник [6]. Однак у конкретному висловлюванні вона не характеризує образ дії, а виражає ставлення того, хто говорить, надає питанню суб'єктивного забарвлення; її

вилучення із речення не призводить до спотворення змісту висловлювання. Опираючись на це, приходимо до висновку, що *anyways* можна класифікувати як частку, яка формує категоричність висловлювань головного героя, своєрідну незаперечність його доказів. Зазначимо, що ця частка зустрічається також у мовному портреті Ленні. Наприклад, у відповідях Ленні Джорджу:

«*No. Anyways I never seen her*».

Вилучення частки не призводить до спотворення змісту, оскільки в реченні є прислівник (... *I never seen her*), проте саме частка надає відтінок крайньої категоричності висловлюванню і демонструє прагнення Ленні переконати Джорджа в достовірності своєї відповіді.

До класу англійських часток також можна віднести одиницю *right*, яка зустрічається як у мовленні Джорджа, так і Ленні. Основною функцією частки є виділення певного, як правило, наступного за нею, компонента висловлювання:

«*Ta ranch we're goin' to is right down the about a quarter mile*».

Зазначимо, що наявність цієї частки у наведеному прикладі демонструє бажання Джорджа звернути увагу Ленні на важливі деталі, запам'ятовування яких становить для нього складність. Частка *right* зустрічається в багатьох реченнях, де Джордж пояснює що-небудь Ленні:

«*There's plenty right up against the back of that sycamore*».

Як правило, частка зустрічається при вказівці на будь-який фізичний об'єкт або його розташування. Ця частка може бути названа «плаваючою», оскільки вона також зустрічається в висловлюваннях Ленні:

«*If you don't want me, you only jus' got to say so, and I'll go off in those hills right there- right up in those hills and live by myself*».

Між вживанням «плаваючої» частки та художніми образами героїв можна виявити логічний зв'язок: так, у романі зазначається, як Ленні повторює багато дій Джорджа (наприклад, як той носить кепку, лягає, сидить). Ленні також копіює деякі елементи мовного портрета Джорджа, у тому числі частки. Частка *right* також характерна мовленню Ленні й в подальших діалогах з Джорджем:

«*...So I come right in. I been good, George*».

Тому аналіз функцій частки *right* дозволив виявити її вплив на формування важливих ознак мовних портретів головних персонажів повісті, а також виявити особливості взаємовідносин персонажів.

Наступною розглянутою нами в рамках класу часток одиницею, яка зустрічається у мовленні Джорджа, є частка *even*. Як і більшість часток, вона класифікована в англійській лексикографічній практиці

як прислівник. Однак раніше вказані нами протиріччя, що виявляються при віднесенні часток до класу прислівників, також застосовні і до частки *even*: вона не вказує на ознаку дії, не має певного ступеня самостійності, вносить додаткові відтінки у зміст висловлювання, відображає оцінку мовця. Наприклад, ця частка характерна мовленню Джорджа при описі його взаємин з Ленні: видільний характер цієї частки не піддається сумніву:

«But he was too dumb even to know he had a joke played on him».

Вилучення частки призводить до значного зниження експресивності висловлювання:

But he was too dumb to know he had a joke played on him).

Також можемо спостерігати особливий функціональний спектр частки *even*. У наведеному прикладі Джордж вказує на відповідну шкалу, за якою він проводить оцінку розумових здібностей Ленні. Однак ця шкала є досить абстрактною, оскільки виявлення точного положення оцінки на шкалі неможливо.

Зазначимо також наявність великої кількості «заповнювачів пауз» (в англійській термінології – *verbal fillers*) у мовному портреті Ленні:

«You never seen Slim talkin' to her?».

«Uh-uh. She ain't been in the barn».

Наявність подібних одиниць вказує на розмовний характер мовлення персонажів повісті. «Заповнювачі пауз» виконують особливу функцію: демонструють прагнення Ленні швидше відповісти на запитання Джорджа, хоча конкретна лексична одиниця ще не оформлена в його мовленні. Таким чином «заповнювачі пауз» сприяють зображенню «живої» комунікації між героями і, подібно часткам, формують мовний портрет мовця.

Отже, аналіз мовного портрета Джорджа щодо вживання англійських часток та їх основних функцій показав, що у ньому переважно присутні видільні частки (*right, no, though, at all*). Видільні частки виконують кілька функцій: вказують на ставлення мовця до предмету розмови, а також до співрозмовника; сприяють формуванню висловлювань з категоричною семантикою.

У мовному портреті Ленні виявлено значно меншу кількість часток, названих нами «плаваючими» (*right, anyways*). Важливо зазначити, що вони є відбитком ознак мовного портрета Джорджа, що зумовлено концепцією взаємовідносин головних літературних героїв аналізованої повісті.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок. Клас часток англійської мови є одним із найбільш невизначених класів лексичних одиниць, функціональний потенціал якого потребує

уточнення. Дослідження часток також сприяє поглибленню знання щодо таких загальнолінгвістичних питань, як класифікація частин мови, співвідношення значення та функції службових слів, омонімія лексичних одиниць.

Частки здатні виконувати широкий діапазон функцій у текстах художньої літератури, у тому числі є інструментом персоніфікації мовних портретів літературних персонажів, вказуючи при цьому на типологічні особливості мови.

Розгляд часток у мовних портретах персонажів англійською мовою дозволив виявити їх роль для вираження взаємовідносин головних персонажів; частки є вказівкою на провідну роль персонажа у цих відносинах (такі частки, як *so*, *anyways*, *right* у мовленні Джорджа Мілтона, персонажа повісті Дж. Стейнбека «Про мишей та людей»). Аналіз англійських часток у контексті взаємодії персонажів художнього твору також дозволив виявити низку так званих «плаваючих» часток. Частки продемонстрували значний функціональний потенціал, що реалізується у формуванні унікальних мовних портретів та неповторних художніх образів персонажів літературного твору.

Перспективу подальших розвідок вбачаємо у порівняльному вивченні часток у різних мовах, що дозволить розглянути частки як особливі маркери, що вказують на типологічні особливості досліджуваних мов.

Список літератури

1. Бацевич Ф.С. Частки української мови як дискурсивні слова: монографія. Львів: ПАІС, 2014. 288 с.
2. Бондаренко Л.В. Склад та комунікативні функції вторинних часток: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Кіровоград, 2005. 20 с.
3. Корунець І.В. Порівняльна типологія англійської та української мов: навч. посібник. Вінниця: НОВА КНИГА, 2003. 464 с.
4. Межов О., Мельник І. Комунікативно-прагматичні та стилістичні функції часток у художніх творах Лесі Українки. *Волинська філологічна: текст і контекст*. 2020. (29). С.45–59.
5. Педченко С.О. Семантика і функціонування модальних часток у сучасній українській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2010. 20 с.
6. Merriam Webster Dictionary online. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary> (дата звернення: 03.03.2023).
7. Biber D. Longman Grammar of Spoken and Written English. Harlow: Pearson Education Limited, 1999. 1204 p.

8. Steinbeck J. *Of mice and man*. Penguin Books, 2017. 112 p.
9. Wierzbicka A. Particles and linguistic relativity. *International Revue of Slavic Linguistics*. 1976. Vol. 1. No. 2/3. P. 327–367.